

UDK: 343.533:004.738.5
Bibliid 0543-3657, 63 (2012)
God. LXIII, br. 1147, str. 112-121
Izvorni naučni rad
Primljen: 12. april 2012.

Valentina MILOSAVLJEVIĆ¹

Prilagodljivost japanske privrede promenljivom ekonomskom okruženju

SAŽETAK

Japan je jedna od vodećih svetskih sila. Prema nominalnom bruto domaćem proizvodu (BDP), kao i prema paritetu kupovne moći (RRR), Japan je po veličini treća svetska privreda iza SAD i Kine. Ono što razlikuje Japan u odnosu na druge privrede jeste visok stepen prilagodljivosti japanske privrede promenama na svetskom tržištu. Tekst koji sledi sastoji se iz tri dela. Prvi deo sadrži kratak pregled istorije razvoja japanske privrede sa fokusom na promene nastale u trgovini i industrijskoj strukturi, kao i na tehnološki napredak koji je bio pokretač strukturnih reformi japanske privrede. Drugi deo prikazuje promene u japanskoj demografskoj strukturi i analizira njihove efekte na japansku privredu, a treći prikazuje prilagođavanje izvozne strukture Japana novim potrebama na svetskom tržištu. Cilj rada je da, sa tri pomenuta aspekta, prikaže kako se Japan prilagođava promenljivom privrednom okruženju preduzimanjem efikasnih strukturnih promena u svim područjima.

Ključne reči: Japan, vodeća svetska sila, visok stepen prilagodljivosti, strukturne reforme, trgovinska struktura, industrijska struktura, demografska struktura.

Strukturne reforme japanske privrede

Može se slobodno reći da Japan, kroz tehnološki napredak i uzastopno usavršavanje svoje industrijske strukture, u posleratnom periodu beleži brzu i održivu krivulju privrednog rasta, neuporedivu ni sa jednom drugom zemljom. Ipak, ta staza nimalo nije bila laka. Tačnije, Japan se izvukao iz brojnih kriza, ništa manje nego duplog naftnog šoka i nagle apresijacije jena.

Rane sedamdesete godine su period u kome su znaci slabosti američke privrede isplivali na površinu na račun obustavljanja konvertibilnosti

dolara u zlato (tzv. „Nikson šok“ 1971. godine²) i promene američkog deviznog režima sa fiksnog na plivajući devizni režim (1973). Tokom ovog perioda, japanska privreda se suočila sa problemom povećanja zagađenja okoline na domaćem terenu, kao i sa trgovinskim sukobom sa svojim partnerima u spoljnotrgovinskoj razmeni. Ovi problemi su izazvali rastući pritisak na promenu strukture japanske industrije. Prva naftna kriza koja je izbila 1973. godine razorila je japansku privredu koja se zasnivala na teškoj i hemijskoj industriji. Ipak, japanska industrija nije dozvolila da ovi spoljni „šokovi“ naruše njenu konkurentnost. Umesto toga, japanska industrija je snažno nastojala da ih prevaziđe jačanjem svoje konkurentnosti i stalnim usavršavanjem svoje strukture. Zapravo, industrijski sektor koji je do tada trošio više od 60% ukupne potrošnje energije, restrukturirao je svoju potrošnju energije uvođenjem programa za smanjenje i štednju potrošnje resursa i električne energije.³

Uprkos naftnoj krizi i njenim posledicama, japanske glavne izvozne industrije održale su konkurentnost smanjenjem troškova proizvodnje i povećanjem efikasnosti. Industrijske potrebe za energijom bile su smanjene i automobilska industrija bila je u mogućnosti da unapredi svoju poziciju na svetskom tržištu izumom manjih i ekonomičnijih vozila. Druga naftna kriza 1979. godine dovela je do velikog preusmeravanja japanske industrijske strukture sa teške industrije na razvoj elektronske i informaciono-komunikacione industrije.

Japanska privreda je tek izašla iz dve naftne krize sa promenjenom industrijskom strukturom, kada se pojavio problem snažnog jačanja jena izazvanog 1985. godine tzv. Plaza sporazumom u Njujorku, kojim se interveniše da bi se sprečio pad dolara. I pored toga, zahvaljujući snažnom jenu, vrednost japanskog izvoza izražena u dolarima povećava se za više od 15% u 1986. godini.⁴ Kao odgovor, japanske firme nastoje da racionalizuju i pojednostave svoje poslovanje premeštajući svoja proizvodna postrojenja na strana tržišta. U međuvremenu, Japan uvozi proizvode iz inostranstva, jeftinije zbog jačeg jena, pojačavajući ekspanziju horizontalne podele rada između Japana i jeftinijih zemalja. I još jedanput, japanska privreda nailazi na sve veći pritisak za sprovođenje daljih strukturnih reformi.

Rastući pritisak globalizacije primorao je japanske firme da osnuju svoju proizvodnju van granica svoje zemlje, i ovo je okarakterisalo talas međunarodne konkurentnosti između zemalja sa različitim regulatornim sistemima. Učešće novoindustrijalizovanih zemalja Azije intenziviralo je konkurentnost na tržištu industrijskih proizvoda, pa su industrijalizovane zemlje pomerile svoje područje konkurentnosti ka znanjem intenzivnoj industriji, odnosno ka proizvodima visoke tehnologije. Osim toga, za naciju

² BookRags, Internet: <http://www.bookrags.com/research/nixon-shock-ema-04/>, 05/03/2010.

³ WTO, Trade Policy Reviews, Internet, http://www.wto.org/english/tratop_e/tp_r_e/tp_rep_e.htm#bycountry, 05/05/2010.

⁴ OECD, Internet: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18159&querytype=view&lang=en>, 23/03/2010.

koja je hvatala korak sa Zapadom, postalo je neophodno da učini veliki napor da razvije svoje originalne tehnologije, a ne samo da kombinuje i usavršava prihvaćene tehnologije, uvezene sa Zapada, kako bi davala dalji podstrek svojoj industriji i igrala vodeću ulogu u svetskoj privredi.

Industrija čelika i hemijska industrija, potom automobili, kućni aparati, i drugi industrijski proizvodi bili su izabrani kao target industrijske politike, usled visokog standarda stope rasta produktivnosti i visokog prihoda elastičnosti tražnje za ovim proizvodima.

Međutim, sa rastom prihoda stanovništva dolazi do pomeranja domaće tražnje sa proizvođačke na uslužnu industriju. Tako, u 1970. godini, primarna, sekundarna i tercijarna industrija učestvuju sa 5,9%, 43,1% i 50,9%, respektivno. U 2005. godini, ovi podaci za primarnu, sekundarnu i tercijarnu industriju iznose 1,4%, 26,4% i 72,2%, respektivno, da bi u 2008. godini učestvovali sa 1,6%, 23,1% i 75,4% u ukupnoj privredi Japana.⁵ Privreda Japana postepeno postaje sve više uslužno orijentisana. Učešće poljoprivrede, šumarstva i ribolova neprestano se smanjuje između 1970. i 2006. godine, a učešće proizvođačke industrije takođe postepeno opada na ispod 20% u odnosu na 2000. godinu.⁶

Jedan od glavnih razloga ubrzanog preusmeravanja ka uslužno-orijentisanoj privredi bio je napredak informacione tehnologije. Drugi razlog predstavljaju promene u potrošačkoj tražnji. Od kraja sedamdesetih godina prihodi su uglavnom rasli, slobodno vreme se povećava, a sve više bračnih parova ostvaruje dupli dohodak. Usled ovih promena potrošački stil se veoma izmenio, pa je tražnja za uslugama porasla.

S druge strane, japanska domaća proizvođačka industrija nastavila je da usporava u toku procesa ekonomske globalizacije. U poslednjim godinama dosta se povećava uvoz tekstila i potrošačkih trajnih dobara. Japanske firme započinju proizvodnju u Kini i drugim azijskim zemljama, a povećani uvoz ovih proizvoda u Japan izazvao je smanjenje cena finalnih proizvoda. Kapacitet proizvodnje u inostranstvu naročito je visok u prerađivačkoj industriji (mašine, elektronska oprema, transportna oprema, itd.). Kina predstavlja jedno od najatraktivnijih tržišta za japanske investitore, a od ostalih područja koja sve više privlače Japan za potencijalna ulaganja izdvajaju se Tajland, Indija i Vijetnam.

Demografske promene i njihov uticaj na razvoj japanske privrede

Privredni rast omogućava porast životnog standarda, a porast životnog standarda produženje životnog veka, što zajedno sa padom nataliteta dovodi do promena u starosnoj strukturi stanovništva. Japan je prva država na svetu koja je doživela opadanje populacije. Ukupan broj japanskog stanovništva dostiže maksimum u 2006. godini i nadalje počinje da opada.

⁵ WTO, Trade Policy Reviews, Internet: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm#bycountry, 05/05/2010.

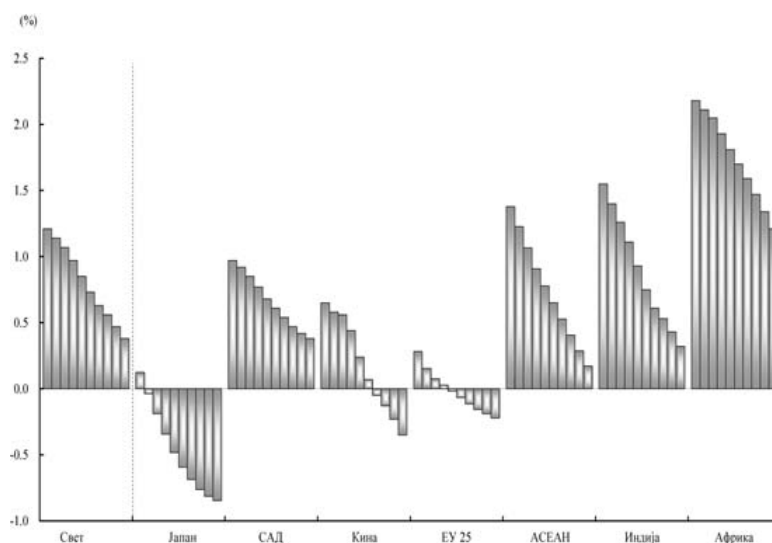
⁶ Ibidem.

Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji (*World Health Organization – WHO*), „stareće društvo“ je društvo u kojem stanovništvo od 65 godina i preko prelazi 7% ukupne populacije, a „staro društvo“ je društvo u kojem stanovništvo od 65 godina i preko prelazi 14% ukupne populacije.⁷

Japanska populacija koja je 1950. godine iznosila 83,2 miliona, prevazišla je 100 miliona po prvi put u 1967. godini, da bi u 2006. godini dostigla maksimum od 127,74 miliona stanovnika, i od tada počinje da opada. Predviđa se da će opasti do 100,6 miliona do 2050. godine, i na taj način dovesti do ozbiljnijeg nedostatka radne snage u budućnosti.⁸

Grafikon 1.1. pokazuje stopu rasta populacije u zemljama i regionima širom sveta do 2050. godine. Od Drugog svetskog rata, nijedna od vodećih

Grafikon 1.1. Stopa rasta populacije u zemljama i regionima širom sveta, 2000–2050, prosek pet godina

Izvor: OECD, preuzeto iz: METI, White Paper on International Economy and Trade 2008, Internet, <http://www.meti.go.jp/english/report/2008WhitePaper/2-4.pdf>, p. 10, 12/02/2011.

svetskih privreda nije se suočila sa stalnim opadanjem stanovništva prouzrokovanim opadanjem stope nataliteta i starenjem populacije, što znači da će u budućnosti Japan biti prva razvijena država koja će imati društvo sa starećom populacijom.

Populacija EU počće da opada početkom dvadesetih godina ovog veka. Kineska populacija se predviđa da će početi da opada početkom tridesetih

⁷ World Health Organization, Internet: <http://www.who.int/ageing/en/>, 12/02/2011.

⁸ METI, White Paper on International Economy and Trade 2008, Internet, <http://www.meti.go.jp/english/report/downloadfiles/2008WhitePaper/2-4.pdf>, p. 4, 12/02/2011.

godina ovog veka, usled ubrzanog smanjenja stope nataliteta i starenja društva. Sa druge strane, za Indiju se očekuje da će imati umereno povećanje populacije (0,32%) do 2050. godini. Između 2000. i 2050. godine, ukupan broj svetskog stanovništva povećaće se prosečno 1,5 puta, odnosno od 6,1 do 9,1 milijardu ljudi, ali odnos ukupnog stanovništva od 65 godina i starijeg biće više nego udvostručen, od 6,9% na 16,1%. To znači da će XXI vek biti obeležen padom nataliteta i starenjem društva na globalnom nivou. Dakle, opadanje i starenje stanovništva postaje problem ne samo za Japan i za ostale razvijene države, već zajedničko pitanje za ceo svet.

Ekonomski uticaj smanjenja radne snage i stope štednje

Nakon privrednog oporavka Japana, sve je veća briga o posledicama koje će starenje japanskog društva imati na privredu Japana. Rast japanske starije populacije imaće za rezultat veći udeo penzionera u društvu. To će zahtevati nove potrebe državnog budžeta, radnika, firmi, kao i zdravstvenog sistema. Da bi se minimizirao efekat smanjenja radne populacije, biće neophodno povećati kako produktivnost rada, tako i zaposlenost žena i stanovništva starijeg od 65 godina. Pored toga, nužne su fundamentalne reforme penzionog sektora i drugih socijalnih sistema, kako bi se izbegle velike nejednakosti između generacija.

Jedna od podela faktora privrednog rasta je podela na rad, kapital, i na ukupan faktor produktivnosti (UFP). Ukupan faktor produktivnosti predstavlja dodatne elemente koji doprinose privrednom rastu koji se ne može pripisati kvalitativnom povećanju rada i kapitala. Okarakterisan je kao promene koje se dešavaju u privredi, kao što su tehnološki napredak, kvalitativno poboljšanje rada i kapitala, ekonomija obima, ili izgradnja i unapređenje društvene infrastrukture, poput izgradnje puteva, telekomunikacionih mreža itd.

Prvi od nabrojanih faktora koji će u budućnosti biti pod direktnim uticajem opadanja i starenja populacije biće verovatno input rada, koji će opasti usled smanjenja radne snage. Zatim, očekuje se i povećanje broja penzionera prouzrokovano starenjem populacije i smatra se da će se stopa štednje u državi smanjiti kako se povećava starosna grupa koja smanjuje povećanje štednje u odnosu na starosnu grupu koja štedi. Ovo znači da će sredstva korišćena za investicije i budući rast kapitala biti smanjeni.

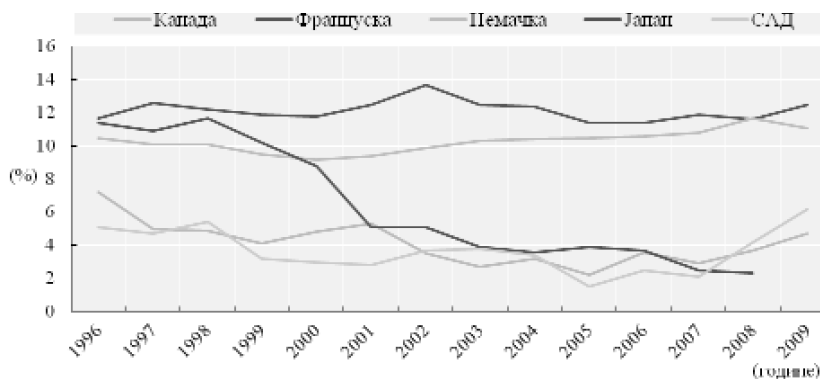
Dakle, buduće opadanje i starenje populacije imaće negativan uticaj na rast privrede smanjujući input rada i sprečavajući stvaranje zaliha kapitala. Međutim, stepen ovih uticaja zavisi od toga šta predvodi privredni rast jedne zemlje. Na primer, ukoliko je privreda radno-intenzivna, input rada smanjen zbog opadanja i starenja populacije negativno će uticati na privredni rast. S druge strane, ukoliko je privreda kapitalno-intenzivna, sprečavanje nastanka zaliha kapitala može imati još veći negativan uticaj.

Povećanje opadanja nataliteta i starenja populacije doprinosi smanjenju stope domaće štednje. Dok je stopa štednje u Japanu bila najviša među

glavnim razvijenim zemljama u 1990. godini, naglo je opala na 3,1% u 2006. godini,⁹ što je bilo niže od stope štednje u SAD, Velikoj Britaniji i Nemačkoj. Ovakav pad stope štednje može ograničiti potrošnju kapitala kompanija koje se oslanjaju na indirektno finansije.

Grafikon 2.1. poredi japansku stopu domaće štednje sa ostalih šest razvijenih država. Do osamdesetih godina stopa japanske domaće štednje nastavila je da se kreće od 16% do 20%,¹⁰ što predstavlja veoma visok nivo u poređenju sa ostalih šest razvijenih zemalja.

Grafikon 2.1. Stopa domaće štednje u razvijenim zemljama, 1994–2009.

Izvor: Urađeno prema podacima OECD, Internet, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=CSP2009>, 21/01/2011.

Međutim, početkom devedesetih godina stopa domaće štednje naglo je opala. U 2000. godini opala je ispod nivoa Kanade (11,3%) na 8,6%, a u 2001. smanjena je na 7,9%, zatim slede SAD (3,4%), Velika Britanija (4,2%), i Nemačka (4,7%).¹¹ Japan nije više zemlja sa visokom stopom štednje. Opadanje iznosa privatne i državne štednje uticalo je na opadanje stope štednje u devedesetim godinama. U isto vreme, period posle 1990. godine podudara se sa periodom ubrzanog starenja japanskog društva, što je verovatno povezano sa smanjenjem iznosa privatne i državne štednje. Pod ovim okolnostima, da bi nastavio svoj privredni rast i odgovorio ubrzanju globalnoj konkurenciji izazvanoj napretkom Istočne Azije, pre svega Kine, Japanu je potrebno unapređenje produktivnosti putem stalnih inovacija, kao i optimalna alokacija menadžment resursa kojima Japan trenutno raspolaže. Najpre, važno je da su menadžment resursi, kao što su rad i kapital, kojima Japan trenutno raspolaže, upotrebljeni što efikasnije. Da bi se ovo postiglo neophodno je olakšati kretanje rada i kapitala između industrija i regiona i da se ovi resursi realociraju po

⁹ OECD, Internet, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=CSP2009>, 21/03/2010.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ OECD, Internet, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=CSP2009>, 21/03/2010.

industrijama sa višom produktivnošću. Pored toga, važno je otkrivanje potencijalnog ljudskog resursa u Japanu. Ovo se pre svega odnosi na povećanje stope učešća žena u radnoj snazi, koja je u Japanu niža nego po međunarodnim standardima, kao i na povećanje radnih mogućnosti za starije stanovništvo koje ima široko znanje i iskustvo.

Ono što je, takođe, važno za Japan jeste korišćenje menadžment resursa iz inostranstva. Da bi Japan aktivno dovodio ljudske resurse, investicije, znanje i tehnologije iz inostranstva, potrebno je da svoj relevantan tržišni sistem dobro razvije i da ga učini pristupačnijim i atraktivnijim. Radi povećanja konkurentnosti radne snage, Japan sada dozvoljava stranim radnicima da ostanu u Japanu na duži vremenski period. Broj stranih radnika i stranaca koji žive u Japanu udvostručio se između 1990. i 2008. godine, usled sve većeg priznavanja njihovog značajnog doprinosa japanskoj privredi. Analize pokazuju i sve veći broj brakova između stanovnika japanskog i nejanganskog porekla, što predstavlja još jedan dokaz japanske veće tolerancije prema imigrantima.

Japanske kreativne firme pronalaze nove načine da profitiraju od sve brojnijeg starijeg stanovništva. One rekonstruišu radnje da olakšaju prilaz starijem osoblju i menjaju svoje marketinške prakse. Ovo podrazumeva uvođenje novih proizvoda kao što su roboti, mobilni telefoni sa većom dugmadi i slovima, kao i prehrambenih proizvoda koji više zadovoljavaju ukuse starijih potrošača. Druge firme razvijaju usluge poput medicinske industrije, turističke industrije, robotike, obrazovnih programa, udruženja penzionera, kako bi raznodili ovaj sve važniji segment japanskog društva.

Elektronski gigant iz Japana „Tošiba“ (*Toshiba*) u aprilu 2009. godine predstavio je prototip robota za rad u domaćinstvu nazvan „Apri Atenda“ (*ApriAtenda*). Japan planira da uskoro pripremi sigurnosna pravila za robotske medicinske sestre, za koje se očekuje da pomažu ljudima u narednih pet godina u brzostarećem japanskom društvu. Oko 70% svetskih industrijskih robota napravljeno je u nekoj od japanskih kompanija, pa se očekuje da će japanska robotska industrija i dalje biti lider u pripremi smernica za uslužne robote.

Za Japan, kao prvu zemlju koja se suočava sa negativnom stopom rasta populacije, zadatak stvaranja modela privrednog rasta koji će omogućiti održivi razvoj čak i usled opadajuće populacije, važno je pitanje za celi svet. Japan može igrati veliku ulogu u prenošenju takvog modela na Istočnu Aziju, kao i na druge delove sveta.

Uticao izvozne orijentacije na privredni razvoj Japana

Japan je postigao neobičan privredni razvoj i postao jedna od najbogatijih zemalja na svetu, iako je Drugi svetski rat gotovo uništio japansku privredu. Japanski privredni razvoj bio je generalno podržan ekspanzijom međunarodne trgovine, a naročito izvozom industrijskih proizvoda.

Tajne japanskog privrednog uspeha, između ostalog, leže i u veoma efektivnoj i efikasnoj ekonomskoj i spoljnotrgovinskoj politici podržanoj

snažnom državnom službom. Osim toga, dve značajne karakteristike posleratne privrede Japana bile su: mrežna organizacija japanskih kompanija, zvana „keirecu“ (eng. *keiretsu*)¹² i garancija životnog zaposlenja u velikim firmama. Obično se smatra da je keirecu najvažniji japanski doprinos modernom kapitalizmu. Međutim, pod pritiskom globalne konkurencije i demografskih promena u Japanu, japanske kompanije su napustile ove norme radi ostvarivanja većeg profita.

Izuzetno brzom i stabilnom privrednom rastu u Japanu u posleratnom periodu doprineli su brz porast obima, kvaliteta i ekonomske efikasnosti znanja i investicija, zatim vrlo intenzivno korišćenje oskudnih domaćih prirodnih izvora, promene geografske usmerenosti i proizvodne strukture, kao i vrlo brz porast obima spoljnotrgovinske razmene. Uvoz je prvo obezbeđivao neophodne primarne proizvode koje Japan uopšte nije proizvodio ili nije proizvodio u dovoljnim količinama, zatim dobra koja je Japan mogao proizvoditi, ali uz znatno veće troškove i, konačno, stranu tehnologiju opredmećenu u uvoznim industrijskim proizvodima. Izvoz je doprinosa brzom i stabilnom privrednom rastu ne samo obezbeđivanjem sredstava za plaćanje uvoza, nego i rastuće efikasnosti domaćih investicija povećavanjem ekonomije obima, a takođe i tehnološkog obima pod pritiskom strane konkurencije.

Ranije je japanski uvoz bio vrlo ograničen kako bi zaštitio domaće proizvođače. Kada je domaće tržište zaštićeno od strane konkurencije, domaće cene dobara su više nego međunarodne. Tada, proizvođači imaju podsticaja da prodaju na domaćem tržištu po višoj ceni, nego na stranom tržištu. Ipak, japanski proizvođači su činili sve napore da izvezu svoje proizvode u svet (npr. tekstil, TV opremu i automobile). To im je omogućio raznovrstan program stimulisanja izvoza, kao što je poreski sistem koji promovise izvoz, odnosno specijalni odbici od izvoznog prihoda i nadoknada uvoznih carina, kao i finansiranje izvoza.

Japan se orijentisao na izvoz industrijskih proizvoda, prvenstveno automobila. Neki sektori privrede zahtevaju masovnu proizvodnju kako bi bili ekonomski efikasni, kao što je proizvodnja čelika, automobila i slično. Upravo je Japan, koristeći strategiju masovne proizvodnje u pojedinim sektorima, uz istovremenu protekcionističku spoljnotrgovinsku politiku u ovim sektorima, osigurao sebi privredni razvoj kroz povećanje izvoza koristeći efekte ekonomije obima. Masovna proizvodnja određenog proizvoda u zemlji obezbeđuje niže cene za taj proizvod, tako da su ti proizvodi konkurentniji u izvozu na strano tržište. Ekonomija obima stimuliše firme da se specijalizuju za proizvodnju određenog proizvoda.¹³ Na taj način japanski proizvođači imali su podsticaja da proizvode više, ne samo za domaće, već i za strano tržište.

Glavni pokretači rasta tokom ekonomske ekspanzije Japana od 2002. godine jesu povećanje izvoza i porast poslovnih investicija. Doprinos izvoza

¹² Keiretsu je japanski termin za ogromni industrijski, uslužni i finansijski konglomerat, koji deluje na širokom spektru ekonomske aktivnosti, od zdravstvene zaštite do avionske i medicinske tehnike. Doslovno preveden taj termin bi značio poslovno udruženje.

¹³ Predrag Bjelić, *Međunarodna trgovina*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008, str. 140.

i poslovnih investicija čini preko tri četvrtine ukupnog povećanja BDP Japana od 2002. godine. Izvoz, podržan snažnom tražnjom za japanskim automobilima i drugim proizvodima, ostaje vodeći izvor snage za japansku privredu. Period oporavka japanske privrede od januara 2002. do decembra 2007. godine trajao je 84 meseca i prevazišao najduži posleratni period ekonomske ekspanzije, tzv. „Izanagi bum“ koji je trajao od oktobra 1965. do jula 1970. godine, odnosno 69 meseci.

Bliže trgovinske veze sa Azijom, koja sada čini polovinu japanskog izvoza, održale su rast izvoza tokom ove ekspanzije. U 2007. godini izvoz je povećan za skoro 9% uprkos oslabljenoj tražnji iz SAD. Ekspanzija novonastalih tržišta kao što su Kina, Indija, Indonezija, Južna Koreja, Malezija, Filipini, Tajvan, Tajland, Meksiko, Južna Afrika, UAE i druga tržišta, vodi povećanju spoljnotrgovinske razmene i investicija između ovih država, njihove veze se produbljuju, a sve ovo vodi daljoj ekspanziji novonastalih tržišta.

Međutim, u skladu sa globalnom privredom, japanska privreda je usporila u drugom i trećem kvartalu 2008. godine. Slabljenje privredne aktivnosti u drugoj po snazi svetskoj privredi nastalo je usled usporene tražnje na domaćem tržištu i pada izvoza automobila i proizvoda elektronske industrije u SAD, ali i u drugim svetskim indikativnim tržištima. Japanska privreda je teško pogođena zbog usporenijeg privrednog rasta u SAD, kao i zbog drastičnog poskupljenja nafte koju u potpunosti nabavlja iz spoljnih izvora. Kriza na tržištu nekretnina u SAD ostavila je, takođe, teške posledice na poslovanje japanskih banaka i drugih finansijskih organizacija koje su poslovale sa lošim američkim hipotekarnim hartijama od vrednosti.

Da bi Japan nastavio svoj privredni razvoj, važno je da ojača veze sa novim državama u privrednom usponu i da prepozna koristi njihovog privrednog rasta u japanskoj privredi. Da bi to postigao, pored poslovne ekspanzije čiji je cilj „tržište od jedne milijarde stanovnika“, odnosno tržište razvijenih zemalja, japanske firme proširuju svoje poslovanje na „tržište od pet milijardi stanovnika“, uključujući i novonastala tržišta širom sveta, poput Indije, Vijetnama, Južne Afrike i drugih.

Zaključak

Iz navedenog možemo zaključiti da japanska privreda pokazuje veću prilagodljivost i sposobnost revitalizacije, nego privrede većine ostalih razvijenih zemalja. Primera je mnogo, a nižu se od kulturnih elemenata, uključujući i usvajanje budizma preko susednih zemalja, kineskog pisma i stvaranja originalnih karaktera, „hiragana“ i „katakana“, do socijalnih i ekonomskih pitanja, kao što su kapitalizam i demokratija. Na osnovu ovakve istorije, Japan će sigurno biti sposoban da se prilagodi novim izazovima dalje globalizacije kao što su demografske promene, povećanje globalne konkurencije i integracije, kao i spoljašnjim faktorima koji obuhvataju tempo rasta svetske privrede, pre svega SAD, EU i Kine.

Bibliografija

1. Beeson, M., Japanese Phoenix, *The Long Road to Economic Revival*, University of British Columbia, Vancouver, 2005.
2. Bergesten C.F., Takatoshi, I., Noland, M., *No More Bashing: Building a New Japan – United States Economic Relationship*, Peterson Institute, Washington, D.C., 2001.
3. Bird, A., *Encyclopedia of Japanese Business and Management*, Kindle Edition, 2007.
4. Bjelić, P., *Ekonomika međunarodnih odnosa*, Prometej, Beograd, 2003.
5. Hatibović, Dž., *Naučna i tehnološka strategija – ključni činilac razvoja Japana*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1993.
6. Hatibović, Dž., *Privredni rast u Japanu posle Drugog svetskog rata – analiza ključnih činilaca*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1980.
7. Inkster, I., *Japanese Industrial Economy*, Kindle Edition, 2007.
8. Ohno, Z., *Japanese Views on Economic Development*, Kindle Edition, 2007.
9. Takatoshi, I., Hugh, P., Weinstein, E. D., *Reviving Japan's Economy: Problems and Prescriptions*, The MIT Press, London, 2005.
10. Takatoshi, I., Krueger, O.A., *Governance, Regulation, and Privatization in the Asia-Pacific Region*, University of Chicago Press, Cikago, 2004.

Valentina Milosavljević, M.A.

ADAPTABILITY OF THE JAPANESE ECONOMY TO CHANGABLE ECONOMIC CONDITIONS

ABSTRACT

Japan is one of the leading world powers. Taking gross domestic product (GDP) and purchasing power parity (PPP) as parameters, Japan is the third largest economy in the world, behind the USA and China. It differs from other economies by a high degree of adaptability to changes on the world market. The following text is composed of three parts. The first contains a short overview of the history of development of the Japanese economy focusing on the changes that appeared in trade and in the industrial structure as well as on the technological progress that was a driving force of its structural reforms. The second part shows the changes in the Japanese demographic structure analysing their impacts on the Japanese economy, while the third presents the adjustment of Japan's export structure to new needs on the world market. By analysing the three aspects mentioned above the objective of the paper is to show the way Japan is adapting to changeable economic conditions by taking efficient structural changes in all fields.

Key words: Japan, leading world power, high degree of adaptability, structural reforms, trading structure, industrial structure, demographic structure.